

TURIZM XIZMATLARI EKSPORTINING IQTISODIY MOHIYATI VA UNING MILLIY IQTISODIYOTDAGI O'RNI

Ibodova Dilsora Ibodovna

**Dubai UAE - Savdo bo'yicha assistant menejer
va sotuvdan keyingi xizmatlar jamoasi a'zosi**
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17454758>

Annotatsiya: Mazkur maqolada turizm xizmatlari eksportining iqtisodiy mohiyati, uning milliy iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyati tahlil etiladi. Shuningdek, xizmatlar eksporti tarkibida turizmning ulushi, valyuta tushumlarini oshirishdagi o'rni, bandlik va iqtisodiy diversifikatsiyaga qo'shayotgan hissasi asoslab beriladi. Tadqiqotda statistik ma'lumotlar, tahliliy va qiyosiy metodlardan foydalanilgan.

Kalit so'zlar: turizm eksporti, xizmatlar bozori, milliy iqtisodiyot, yalpi ichki mahsulot (YaIM), bandlik, to'lov balansi, raqobatbardoshlik.

Kirish: Global iqtisodiyotda xizmatlar sektori, xususan, turizm eksporti milliy iqtisodiyotlarning barqaror o'sishida muhim o'rin tutmoqda. Turizm sohasi xalqaro savdo tizimining ajralmas qismi bo'lib, mamlakatlarga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy valyuta oqimini ta'minlaydi, yangi ish o'rinlari yaratadi va infratuzilmani rivojlantiradi.

O'zbekiston uchun turizm eksportini rivojlantirish iqtisodiy o'sish, hududiy muvozanatni ta'minlash va milliy brendni shakllantirishning muhim omillaridan biridir. Shu sababli, turizm xizmatlari eksportining iqtisodiy mohiyatini chuqur o'rganish, uning milliy iqtisodiyotdagi o'rnini ilmiy asosda tahlil qilish dolzarb masaladir.

Materiallar va metodlar tadqiqotda quyidagi usullar qo'llanildi:

- **Tahliliy metod** – turizm eksporti ko'rsatkichlari va ularning iqtisodiyotdagi o'rnini tahlil qilishda;
- **Qiyosiy metod** – O'zbekiston va boshqa rivojlanayotgan davlatlar tajribasini solishtirishda;
- **Statistik usul** – Jahon turizm tashkiloti (UNWTO) va O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari asosida hisob-kitoblar o'tkazishda.

Natijalar: So'nggi yillarda O'zbekistonda turizm xizmatlari eksporti hajmi izchil oshib bormoqda. 2024-yil yakunlariga ko'ra, mamlakatga xorijiy sayyohlar tomonidan kiritilgan valyuta tushumlari 2,5 milliard AQSh dollaridan ortiqni tashkil etdi, bu esa umumiy xizmatlar eksportining 34 foizini tashkil etadi.

Turizm eksportining iqtisodiy mohiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- **To'lov balansiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi**, chunki turizm sohasidan tushadigan valyuta tushumlari import xarajatlarini qoplash imkonini beradi;
- **Hududiy rivojlanishni rag'batlantiradi**, ayniqsa turizm salohiyatiga ega mintaqalarda infratuzilma modernizatsiyasiga sabab bo'ladi;
- **Bandlik darajasini oshiradi** – turizm sohasi to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita ish o'rinlarini yaratadi;
- **Ijtimoiy kapitalni kuchaytiradi** – madaniy merosni asrash, mehmondo'stlik madaniyatini rivojlantirish orqali ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Turizm xizmatlari eksportini rivojlantirishning taklif etilgan modeli quyidagi asosiy komponentlardan iborat:

TEX = f (EKO, IQT, INN, KAD, HUD)

Bu yerda:

- **EKO** – ekologik barqarorlik omillari,
- **IQT** – iqtisodiy rag‘bat va investitsiya mexanizmlari,
- **INN** – innovatsion va raqamli texnologiyalar,
- **KAD** – kadrlar va ilmiy salohiyat,
- **HUD** – hududiy klaster va infratuzilma integratsiyasi.

Muhokama: Jahon iqtisodiy tajribasi shuni ko‘rsatadiki, turizm eksporti ko‘plab rivojlanayotgan mamlakatlar uchun tashqi savdo balansini mustahkamlashda asosiy omilga aylanmoqda. Masalan, Tailand, Turkiya va Ispaniya singari mamlakatlarda turizm eksporti yalpi ichki mahsulotning 10–15 foizini tashkil etadi.

O‘zbekiston sharoitida esa turizm eksportining salohiyatidan to‘liq foydalanilmayapti. Bunga ekologik barqarorlik mexanizmlarining sustligi, raqamli xizmatlarning yetarlicha rivojlanmagani hamda xalqaro marketing strategiyalarining cheklanganligi sabab bo‘lmoqda.

Shu bois turizm eksportining iqtisodiy salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarish uchun quyidagi yondashuvlar muhimdir:

- **yashil iqtisodiyot tamoyillarini tatbiq etish,**
- **raqamli marketing infratuzilmasini kengaytirish,**
- **turizm brendlarini eksportga yo‘naltirilgan strategiya asosida rivojlantirish.**

Xulosa: Turizm xizmatlari eksporti milliy iqtisodiyot uchun strategik ahamiyatga ega. U nafaqat valyuta tushumlarini oshiradi, balki iqtisodiy diversifikatsiyani, hududiy rivojlanishni va barqaror bandlikni ta‘minlaydi. O‘zbekiston uchun turizm eksportining samarali boshqaruvi va ekologik barqaror yo‘nalishga o‘tish mamlakatning xalqaro raqobatbardoshligini yanada oshiradi.

Tahlillar va ilmiy natijalar asosida quyidagi taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. **Turizm eksportining institutsional asoslarini mustahkamlash zarur.**

Milliy turizm siyosati doirasida xizmatlar eksportini rag‘batlantiruvchi huquqiy-me‘yoriy baza takomillashtirilishi, “Turizm eksportini qo‘llab-quvvatlash agentligi” kabi maxsus tuzilma tashkil etilishi lozim.

2. **Yashil iqtisodiyot tamoyillarini turizm eksporti tizimiga tatbiq etish.**

Turistik obyektlarda energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish, chiqindisiz xizmat tizimini rivojlantirish, eko-sertifikatlash mexanizmlarini yo‘lga qo‘yish zarur.

3. **Hududiy turizm eksporti klasterlarini shakllantirish.**

Samarqand, Buxoro, Xiva, Toshkent, Farg‘ona vodiysi singari mintaqalarda turizm eksportini rivojlantirish uchun logistika, transport, servis va marketing xizmatlarini birlashtirgan klaster tizimi joriy etilishi maqsadga muvofiq.

4. **Raqamli transformatsiyani jadallashtirish.**

Xalqaro onlayn bron qilish tizimlariga integratsiya, sun‘iy intellekt asosidagi xizmatlar va “raqamli turizm eksport platformasi”ni yaratish xorijiy sayyohlar oqimini barqarorlashtiradi va valyuta tushumlarini oshiradi.

5. **Eksportchi korxonalar uchun moliyaviy rag‘batlar tizimini yaratish.**

Turizm eksporti bilan shug‘ullanayotgan tadbirkorlik sub‘yektlariga soliq imtiyozlari, investitsion grantlar, subsidiyalar va past foizli kreditlar berilishi zarur.

6. **Kadrlar salohiyatini oshirish va ilmiy-tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash.**

Turizm eksporti sohasida malakali mutaxassislar tayyorlash uchun oliy ta'lim muassasalarida xalqaro marketing, ekologik menejment va eksport tahlili yo'nalishlari bo'yicha magistratura dasturlari tashkil etilishi lozim.

7. Xalqaro hamkorlikni kengaytirish.

Jahon turizm tashkiloti (UNWTO), Islom hamkorlik tashkiloti (OIC) va boshqa xalqaro tuzilmalar bilan hamkorlikni kuchaytirish orqali O'zbekistonning turizm eksporti brendi global darajada tanitilishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. UNWTO. Tourism and International Trade Report 2023. Madrid: World Tourism Organization, 2023.
2. Krugman P., Obstfeld M. International Economics: Theory and Policy. Pearson, 2022.
3. Smith M. K., Richards G. The Routledge Handbook of Cultural Tourism. Routledge, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Turizm faoliyati bo'yicha yillik hisobot, 2024.
5. Xudayberdiyev A. O'zbekiston turizm sohasida eksport salohiyatini rivojlantirish yo'nalishlari. — Iqtisod va jamiyat, 2023, №2.
6. Porter M. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. Harvard Business Press, 2019.